

Patiënte B was bijna 'ingeslapen' op basis van een onmerkbaar (voor haar en voor haar omgeving), opgetreden hypothyreoïdie. Zowel in de studiefase als in de postacademische literatuur wordt ieder op de sluipende ontwikkeling van de hypothyreoïdie gewezen. Dit voorkomt echter niet dat men in het dagelijkse contact met een patiënt, zeker bij bejaarden, waarbij men het 'aftakelen' geneigd is te accepteren, de zo typische symptomen van de verminderde schildklierfunctie overziet. De 'klinische blik' van een niet direct bij de patiënt betrokkene, kan dan van doorslaggevend belang zijn.

De laatste patiënt is iedere internist bekend, al zou het ziektebeeld met profylactische vit. B 12-toediening na maagresectie voorkomen kunnen worden. Door de aanwijzingen die het anemisch uiterlijk geeft, zal de diagnose minder problemen oproepen. Ook hier ligt het gevaar in de sluipende ontwikkeling van het totale beeld. Hoewel ook op oudere leeftijd vaak een chronische anemie opvallend goed verdragen wordt, gerekend naar somatische maatstaven, is in deze geval-

len het psychiatrisch-neurologische beeld het meest opvallend.

De dramatische, gunstige reactie van de therapie op het laatstgenoemde beeld, vaak voorafgaand aan het herstel van het rode bloedbeeld, maakt de behandeling tot een zeer dankbaar gebeuren.

Deze ziektegeschiedenissen wijzen erop dat een 'gestoord reagerende bejaarde', waarbij het psychiatrische

beeld of acuut begint of niet past in een ontwikkeling, recht heeft op een algemeen onderzoek aangevuld met laboratoriuminformatie. Omdat echter zowel de oudere patiënt, als de omgeving, vaak onvoldoende inzicht hebben in de bestaande pathologie, of omdat zij de 'aftakeling' als fysiologisch aanvaarden, is het attenderen op de situatie vaak alleen niet voldoende. Bij dit contact moet men rekening houden met een mogelijk wantrouwende en afwijzende houding van de bejaarde. Men zal de jarenlang opgebouwde vertrouwensrelatie nodig hebben, omdat juist de oudere patiënt zijn psychische problemen zal bagatelliseren. In deze situaties kan een direct contact tand-

arts-huisarts de eerste schakel tot herstel vormen.

Dat achterdocht bij een niet-begrepen ontwikkeling een goede drijfveer kan zijn tot aanvullende diagnostiek, mag gesteld worden. Dit tot nut van de oudere patiënt, die in zijn vertrouwde omgeving toch meest het 'beste' af is.

Dank is verschuldigd aan de afdeling KNO, van het Wilhelmina Gasthuis, voor het ter beschikking stellen van de gegevens van de eerste patiënt.

Summary:

In connection with the rising average age of a population of patients treated by a dentist, the attention is drawn at organic syndrome which in the first resort can be presented as 'behaviour anomalies'. The medical preventive task of a dentist is explicated.

Literatuur:

1. *Centraal Bureau voor de Statistiek* (1979): Statistisch Zakboek 1979.

Januari 1981. Adres: Dr. L. Abraham-Inpijn, Wilhelmina Gasthuis, Eerste Helmersstraat 104, 1054 EG Amsterdam.

Boekbesprekingen

Onder redactie van K. Kubota, Y. Nakamura en G. H. Schumacher: *Jaw position and jaw movement*. 326 pag., 182 afb., 26 tab. VEB Verlag Volk und Gesundheit, Berlin 1980. Prijs DDR-M 112,40 (± f 29,—).

Het boek is een weergave van de lezingen die werden gehouden tijdens een symposium over de anatomische, fysiologische en klinische aspecten van de houding en bewegingen van de onderkaak. Het symposium werd op 20 en 21 juli 1978 gehouden ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van de afdeling voor onderzoek van het tandkaakstelsel van de medische en tandheelkundige faculteit te Tokyo. Bijdragen werden verzorgd door 64 Japanse, 1 Oost-Duitse en 2 Canadese onderzoekers. Het boek omvat 4 onderdelen, die de 5 thema's van het symposium presenteren, te weten:

a. bewegingen van de onderkaak (4 lezingen), b. histologisch en vergelijkend anatomisch onderzoek van de kauwspieren (4

lezingen), c. receptor-mechanismen (4 lezingen), d. morfologische kenmerken van de centraal aanwezige sensibele en motorische mechanismen die de houding en bewegingen van de onderkaak bepalen (4 lezingen) en e. reflexen en corticale stuurmechanismen van de bewegingen van de onderkaak (6 lezingen). De inhoud van deze lezingen is zeer gespecialiseerd. Bij de literatuurverwijzingen in alle verslagen valt op, dat het merendeel van de gerefereerde artikelen geschreven is door Japanse auteurs. De onderzoekers verwijzen ook naar artikelen van een tweetal Nederlandse auteurs: Klopogge en Timmer. Het verslag van iedere lezing wordt gevolgd door een weergave van de daaropvolgende discussie. Het gehele boek is in de Engelse taal geschreven.

A. S. H. Duinkerke

M. Schoen en M. Huber: *Zahnheilkunde – Lehrbuch für Zahnarzhelferinnen und Zahntechniker*. 233 pag., 173 afb. Georg Thieme Verlag, Stuttgart, New York 1980. Prijs DM 24,—.

Dit boek is bedoeld om te gebruiken bij het onderwijs aan en de voorbereiding op examens door tandartsassistenten en tandtechnici in Duitsland. Het biedt een uitgebreid overzicht van alle klinische activiteiten en de achtergronden die daarbij een rol spelen. Er wordt van uitgegaan dat om die achtergronden te kunnen begrijpen een zekere kennis van de medische basisvakken noodzakelijk is. Daarom worden behalve deze vakken, zoals cytologie, histologie, etc., ook de verschillende orgaansystemen (zenuwstelsel, spijsverteringsorgaan, etc.) behandeld met, uiteraard, de meeste aandacht voor het kauwstelsel.

Vooral de pathologie en de behandelingsmogelijkheden van afwijkingen en ziekten die zich in de mond manifesteren, nemen een belangrijke plaats in.

Het accent ligt in dit boek geheel op het terrein waar de opleidingen voor tandartsassistenten en tandtechnici parallel lopen. Dit gemeenschappelijke gebied wordt vrij uitgebreid behandeld. Het specifiek beroepsgerichte deel – met andere woorden, het assisteren voor de assistente en het vervaardigen van tandtechnische werk-

stukken voor de tandtechnicus – wordt echter in het geheel niet aan de orde gesteld.

De mondhygiënisten worden als doelgroep niet genoemd. Maar zij zouden het boek ook, vooral als naslagwerk, goed kunnen gebruiken. Al lezend valt de conclusie te trekken dat de opvattingen over de inrichting van het onderwijs aan de verschillende tandheelkundige medewerkers in Duitsland en Nederland, in grote lijnen wel gelijk zijn. Daarom is dit boek zeker ook in Nederland te gebruiken, al blijft het de vraag of de Duitse taal het gebruik zal bevorderen.

H. Orbaan

Basis Dental Research Unit, Tata Institute of Fundamental Research, Bombay, India: *Incidence rates of oral cancer and natural history of oral precancerous lesions in a 10-year follow-up study of Indian villagers*. Community Dent and Oral Epidemiol 8: 287-233, 1980.

De 'Journal of Community Dentistry and Oral Epidemiology' heeft eind 1980 een speciale uitgave gewijd aan een 10-jarig onderzoek naar het voorkomen van maligne en premaligne aandoeningen van het mondslijmvlies in bepaalde districten van India. Dit onderzoek is geheel bekostigd door het 'National Institute of Health' uit de Verenigde Staten.

In een fraaie uitgave van ongeveer 50 pagina's, geïllustreerd met schitterende kleurenfoto's, wordt allereerst uiteengezet waarom een dergelijk epidemiologisch onderzoek juist in India is uitgevoerd en worden tevens de technische aspecten van de studie toegelicht. Uitvoerig wordt ingegaan op de diverse wijzen van tabakgebruik, zoals bepaalde pruimgewoonten of, in sommige districten, het 'reverse smoking'. Bij laatstgenoemde gewoonte wordt het brandende eind van de sigaret in de mond gehouden.

Gemiddeld werden per jaar per 100.000 inwoners 14 nieuwe gevallen van een mondholtcarcinoom gevonden. Dit is vele malen hoger dan bijvoorbeeld in Nederland het geval is. Een belangrijke constatering was, dat de tumoren vrijwel uitsluitend voor kwamen bij mensen die pruiden of de eerder genoemde gewoonte van het 'reverse smoking' hadden. Vervolgens worden de bevindingen vermeld ten aanzien van het voorkomen van leucoplakie, preleucoplakie, lichen planus, submucoseuze fibrose en enkele andere slijmvliesveranderingen, zoals leukodeem.

Hoewel de besproken onderwerpen en de uitkomsten niet zonder meer toepasbaar zijn voor de situatie in Nederland, moet het lezen van een dergelijke publikatie toch zeker de moeite waard worden geacht voor de tandarts-algemeen-practicus en voor

hen, die daartoe worden opgeleid. Een overdrukje kan, kosteloos, worden aangevraagd bij: Fali S. Mehta, Basic Dental Research Unit, Tata Institute of Fundamental Research, Homi Bhabha Road, Bombay 400 005, India.

I. van der Waal

H. C. F. L. Aalbersberg: *Eerste hulp bij plotseling voorkomende ziekte toestanden*. Ingeleid door Dr. J. H. Sypkens. Librije der geneeskunst: 6. 88 pag., 29 afb. Stafleu's Wetenschappelijke Uitgeversmaatschappij b.v., Alphen aan den Rijn/Brussel 1981. Prijs f 27,50.

Het boekje is een fotomechanische herdruk van de oorspronkelijke uitgave, verschenen in Utrecht in 1875. Het heeft vijf drukken beleefd. De inhoud omvat een reeks op de praktijk gerichte instructies over de eerstehulpverlening. Het vormt een interessant historisch document.

L. J. A. van Schijndel

Cornelis Kelderman: *Ampt en de plicht vroed-vrouwen*. Ingeleid door Dr. P. Boeynaems. Librije der geneeskunst: 7. 82 pag. Stafleu's Wetenschappelijke Uitgeversmaatschappij b.v., Alphen aan den Rijn/Brussel 1981. Prijs f 25,—.

Dit boekje is een fotomechanische herdruk van de oorspronkelijke uitgave verschenen te Brugge bij Ignatius van Pee in 1697. Het werkje werd geschreven om te voorzien in een behoefte, toen van georganiseerd onderwijs aan vroedvrouwen nog geen sprake was. Het is geschreven in de vorm van vragen en antwoorden. Ook voor de historisch geïnteresseerde buitenstaander vormt deze handleiding een soms verrassende leesstof.

L. J. A. van Schijndel

J. van der Zwan: *Verstandskies en anti-phlogistica*. Proefschrift rijksuniversiteit te Groningen.

Meer dan de ingreep zelf, zijn het veelal de nabezwaren na verwijdering van derde molaren welke de patiënt jarenlang bijblijven. Het behoort daarom tot de taak van de operateur om deze nabezwaren zo gering mogelijk te doen zijn.

Analgetica spelen hierbij natuurlijk een belangrijke rol. Ook de techniek van de verwijdering blijkt invloed te hebben op de postoperatieve symptomen; met name de duur van de ingreep is een belangrijke factor in deze. Het optreden van postoperatieve zwelling en trismus en malaise-gevoel deden behoefte ontstaan naar een goed en veilig antiphlogisticum.

Het doel van het in dit proefschrift beschreven onderzoek was om uit de geneesmiddelen met een antiflogistische werking dat middel te selecteren, dat de traumatische ontstekingsreactie na operatieve verwijdering van de verstandskies in de onderkaak, effectief voorkomt of reduceert, zonder dat tevens onverantwoorde risico's worden genomen bij toepassing op grote schaal.

De keuze van de te bestuderen geneesmiddelen werd bepaald door het afwegen van de beoogde werking tegen de ongewenste nevenwerkingen. Aan de hand van de literatuur worden van een aantal stoffen de farmacologische eigenschappen en therapeutische toepassingsmogelijkheden besproken, alsmede de optredende nevenwerkingen. Wat deze laatste betreft, valt op dat het belangrijke boek van de Groningse internist Meyler 'Schadelijke nevenwerkingen van geneesmiddelen', ontbreekt bij de geraadpleegde literatuur.

Daarnaast worden de patiënten geselecteerd. Er werd nagegaan of enkele parameters invloed zouden kunnen hebben op de gevonden resultaten. Ten aanzien van leeftijd, geslacht, voedingsgewoonten, lokale verdoving en nog een aantal andere factoren bleek deze invloed niet significant aanwezig. De frequentie van het optreden van overigens niet ernstige bijwerkingen (meestal meer dan twee tegelijk) blijkt aanzienlijk te zijn.

Vermeldenswaard is dat alveolitis duidelijk meer bij vrouwen dan bij mannen voortkomt en dat alveolitis weer 2,4 maal zo vaak voorkomt bij vrouwen die de pil gebruiken als bij vrouwen zonder oraal contraceptivum.

Het synthetische corticosteroid betamethason blijkt in dit onderzoek bij een juiste dosering gunstige effecten te hebben ten aanzien van pijn, zwelling en trismus zonder dat hierbij tevens ernstige bijwerkingen optreden.

Het betuigt van kritisch inzicht van de auteur, dat hij een aantal aanbevelingen doet voor verder onderzoek. Met name zou dit vervolgonderzoek zich moeten richten op vergroting van het inzicht in het mechanisme van de ontstekingsreactie en op de toetsing van nieuwe antiphlogistica, die selectief ingrijpen in het ontstekingsmechanisme.

Inmiddels is dit proefschrift, als deel XXX, verschenen in de reeks Tandheelkundige Monografieën, uitgegeven door Stafleu & Tholen bv, Alphen aan den Rijn. De prijs bedraagt f 65,— (Bfr. 1060).

W. A. M. van der Kwast